

GUIA DOCENT
HISTÒRIA DEL DRET

Coordinació: RIBALTA HARO, JAIME

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA DEL DRET			
Codi	101807			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Doble titulació: Grau en Dret i Grau en Administració i Direcció d'Empreses	1	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
	Grau en Dret	1	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA	
	Nombre de crèdits	1.8	4.2	
	Nombre de grups	4	2	
Coordinació	RIBALTA HARO, JAIME			
Departament/s	DRET			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	40% presencial = 60 h. presencials 60% treball autònom = 90 h. treball autònom			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
RIBALTA HARO, JAIME	jaume.ribalta@udl.cat	15,6	Despatx 2.23. Edifici Facultat de Dret, Economia i Turisme Dimarts: 09-12 h. i 19-21h.

Informació complementària de l'assignatura

Assignatura en el conjunt del Pla d'Estudis:

1. Ubicació en el Pla d'Estudis. L'assignatura Història del Dret està ubicada en el 2on. Quadrimestre del 1er. Curs de la Titulació de Dret.
2. Funció de l'assignatura. És una assignatura propedèutica que aconsegueix dues funcions: és una introducció històrica al dret i permet un coneixement directe de les fonts jurídiques a un estudiantat que, en principi, abans no hi ha tingut mai contacte.
3. Naturalesa de l'assignatura. L'assignatura ofereix una visió de conjunt de l'evolució històrica dels diferents ordenaments jurídics que s'han desenvolupat en l'Estat espanyol des dels orígens fins l'actualitat.
4. Plantejament de l'assignatura. L'assignatura s'exposa centrada en la creació i aplicació del Dret i, seguint aquest eix vertebrador, es van estudiant les diferents fonts jurídiques de cada període històric.

Requisits per cursar-la:

1. Prerequisits: No n'hi ha cap.
2. Corequisits: No n'hi ha cap.

Recomanacions del professor:

1. Tenir coneixements previs d'Història d'Espanya.

Objectius acadèmics de l'assignatura

Veure apartat de competències

Competències

Competències estratègiques de la Universitat de Lleida

- Domini de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació.
- Domini d'una llengua estrangera
- Correcció en l'expressió oral i escrita
- Respecte als drets fonamentals d'igualtat entre homes i dones, a la promoció dels Drets Humans i als valors propis d'una cultura de pau i de valors democràtics.

Competències generals de la titulació

- Capacitat d'anàlisi i síntesi (C. Instrumental) (CG1)

Objectius

- Distingir els conceptes fonamentals de l'ordenament jurídic.
- Accedir a recursos de qualitat (bibliografia i internet) per conèixer l'ordenament jurídic.
- Sintetitzar el contingut de les fonts jurídiques.
- Descriure en què consisteixen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències a qui pertanyen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Descriure els canvis històrics en l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències les raons que expliquen els canvis històrics en l'ordenament jurídic.

Competències específiques de la titulació

- Adquisició d'una consciència crítica en l'anàlisi de l'ordenament jurídic i el desenvolupament de la dialèctica jurídica (CE6)

Objectius

- Descriure en què consisteixen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències a qui pertanyen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Descriure els canvis històrics en l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències les raons que expliquen els canvis històrics en l'ordenament jurídic.

- Demostrar coneixement de les característiques, esquemes conceptuals, institucions i procediments del sistema jurídic (CE1)

Objectius

- Situar en l'espai i temps la vigència de l'ordenament jurídic.
- Identificar els elements de l'ordenament jurídic.
- Caracteritzar els elements de l'ordenament jurídic.
- Descriure els elements de l'ordenament jurídic.
- Distingir els conceptes fonamentals de l'ordenament jurídic.
- Accedir a recursos de qualitat (bibliografia i Internet) per conèixer l'ordenament jurídic.
- Descriure en què consisteixen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències a qui pertanyen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Descriure els canvis històrics en l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències les raons que expliquen els canvis històrics en l'ordenament jurídic.

- Capacitat per identificar interessos socials i valors subjacents en els principis i regles jurídiques (CE3)

Objectius

- Descriure en què consisteixen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències a qui pertanyen els interessos i valors socials defensats per l'ordenament jurídic.
- Descriure els canvis històrics en l'ordenament jurídic.
- Argumentar amb evidències les raons que expliquen els canvis històrics en l'ordenament jurídic.

Continguts fonamentals de l'assignatura

INTRODUCCIÓ

1. Història del dret (espanyol): concepte i delimitació en el temps i en l'espai.

1.1. Història.

1.2. Dret.

1.3. Història del dret.

1.4. Història del dret espanyol.

LA CREACIÓ DEL DRET A LA PENÍNSULA IBÈRICA

L'arribada a la Península Ibèrica d'un dret comú a tots els pobles sotmesos a l'Imperi romà

2. Els drets preromans a la Península Ibèrica.

2.1. La situació jurídica de la Península Ibèrica abans de l'assentament romà.

2.2. La incorporació de la Península Ibèrica al món romà.

2.3. La romanització social i jurídica de la Península Ibèrica.

3. El dret romà.

3.1. Les fonts de creació del dret romà heretades pel Principat.

3.2. La creació del dret en el Principat.

3.3. La creació del dret en el Dominat.

El desenvolupament autònom de la tradició jurídica romana a la Península Ibèrica

La creació del dret en el regne visigot

4. El dret visigot.

4.1. L'assentament dels visigots en l'Imperi romà.

4.2. La creació del dret en el regne visigot.

La creació dels drets hispànics a partir de la tradició jurídica visigoda

La creació del dret de l'alta edat mitjana

5. El dret en l'Alta Edat Mitjana.

5.1. Tradició visigòtica, musulmans i dret altomedieval.

5.2. *Res Publica Christiana* i dret altomedieval.

5.3. L'ordenament jurídic altomedieval: dret general i drets particulars.

El renaixement jurídic bolonyès i la recepció del Dret comú

L'estudi del dret romà justinianeu a Bolonya

6. La recepció del Dret comú a la Península Ibèrica.

6.1. El renaixement jurídic bolonyès. L'Escola de Bolonya: continguts i mètode.

6.2. La recepció del Dret comú a la Baixa Edat Mitjana: trets generals.

La recepció del Dret comú en els diferents regnes hispànics de la baixa edat mitjana

7. La recepció del Dret comú a Castella-Lleó.

- 7.1. La situació jurídica heredada per Alfons X.
- 7.2. La tasca legislativa d'Alfons X.
- 7.3. La reacció antialfonsina: les Corts de Zamora de 1274.
- 7.4. Alfons XI i l'*Ordenament d'Alcalà* de 1348.
- 7.5. L'ordenament jurídic castellà baixmedieval.

8. La recepció del Dret comú a Catalunya.

- 8.1. La situació jurídica heredada per Jaume I.
- 8.2. La política legislativa de Jaume I.
- 8.3. L'ordenament jurídic català baixmedieval: les Corts de 1283.
- 8.4. El Dret comú a Catalunya: Martí l'Humà (1409) i Felip II (III) (1599).

El dret mercantil

La creació d'un dret professional: el dret mercantil

9. El dret mercantil.

- 9.1. La formació del *ius mercatorum*.
- 9.2. El dret mercantil marítim mediterrani: el *Llibre del Consolat de Mar*.
- 9.3. El dret mercantil marítim atlàntic.

L'aparició de l'Estat i el triomf del dret regi

Naixement de l'Estat

10. El dret en l'època moderna.

- 10.1. Sobirania i formació de l'Estat modern.
- 10.2. La racionalització del dret: les recopilacions jurídiques modernes.
- 10.3. Els *Decrets de Nova Planta*.

L'aparició d'un dret nacional espanyol com a conseqüència del triomf de la sobirania nacional espanyola L'Estat constitucional

11. El dret en l'època contemporània.

- 11.1. La configuració de l'Estat constitucional espanyol.
- 11.2. La codificació en l'Estat espanyol.
- 11.3. Apèndixs i compilacions.

Eixos metodològics de l'assignatura

L'assignatura està organitzada en base a cinc tipus d'activitats que són alhora diferenciables i complementàries entre si: 1) lliçons magistrals (activitat presencial); 2) lectures (activitat no presencial); 3) tutories (activitat presencial); 4) debats (activitat presencial) i 5) estudi (activitat no presencial). Per agilitar-ne l'exposició, agrupem aquestes activitats segons la seva connexió: teoria i pràctica.

1. Teoria: lliçons magistrals; estudi i tutories. En les lliçons magistrals, s'ofereix la columna vertebral de cada tema i la comprensió dels continguts s'assoleix després aplicant els coneixements adquirits en el comentari exegètic de textos originals de l'època històrica estudiada que són el contingut de la pràctica. Com l'experiència ha demostrat que sovint els alumnes no han estudiat o bé no tenen

prou frescos els coneixements sobre Història d'Espanya –que són necessaris per emmarcar l'assignatura i poder-la seguir de forma àgil–, es recomana la relectura del corresponent manual de l'ensenyament secundari o bé, si aquesta no és la via d'accès, la lectura d'alguna obra de caire general com, per exemple, la *Historia de España* de Pierre Vilar citada en la bibliografia complementària (vid. *infra* apartat 9.3. *Bibliografia complementària*). L'activitat anomenada estudi està essencialment vinculada amb les lliçons magistrals tot plantejant la necessitat que els alumnes dediquin durant cada setmana i de forma constant al llarg del curs certa quantitat d'hores de treball no presencial a estudiar i/o repassar els continguts explicats en les lliçons magistrals. En les tutories i com el seu nom indica, s'efectua el seguiment del treball realitzat i alhora s'ofereix ajuda personalitzada per aquells alumnes que ho demanin.

2. Pràctica: lectures i debats. Lectures i debats estan estretament units perquè són les dues cares d'un mateix procés que hem anomenat comentari exegètic de textos originals de l'època històrica estudiada. L'estudi de textos originals es justifica com una forma adient de posar els alumnes en contacte directe amb el dret del passat i, al mateix temps, incitar-los a una participació més activa en el desenvolupament de l'ensenyament. Per aquest motiu, es recomana vivament la consulta d'algun manual ja sigui per llegir-lo prèviament a fi d'estar en condicions de dialogar amb els textos –probablement muts en altre cas– o ja sigui per trobar-hi un model que permeti a *posteriori* sistematitzar els resultats assolits en l'estudi dels textos. Per la realització dels comentaris de text, s'ofereixen alguns consells que es trobaran en la pàgina web del professor en la següent adreça electrònica: <http://web.udl.es/usuarios/q7806898/Indicacions_clases_practiques-fp.htm>. La distinció entre ambdós elements radica en el següent: el terme lectures indica l'activitat no presencial dels alumnes consistent en la lectura dirigida, anàlisi i, si cal, recerca d'informació d'una sèrie de textos escollits que, després i un cop feta aquesta tasca preparatòria, seran objecte de debat com a activitat presencial. A la fi d'aquest procés, els alumnes estaran en disposició de redactar el corresponent comentari exegètic dels textos seleccionats.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

L'organització temporal de les activitats que es desenvoluparan en l'assignatura té dos fonaments:

1. En principi, el ritme i la dinàmica que articulen ambdós blocs d'activitats (teoria i pràctica) hauria d'ésser un cicle setmanal en què la lliçó magistral i el connexe estudi hauria d'anar acompanyada de la realització del corresponent comentari de text (lectura i debat). Com l'assignatura té adjudicades en el Pla d'Estudis tres hores setmanals, dues hores es dedicaran a l'explicació de la lliçó magistral (Grup Gran [= GG]) i una a la realització del corresponent comentari de text (Grup Mitjà [= GM]).
2. Pel que fa als comentaris de text, s'establirà tant els textos a comentar durant el curs com el cronograma de treball. Aquesta informació es publicarà per dues vies: en la pàgina web del professor i en el present programa-guia de l'assignatura (vid. *infra* apartat 9. *Materials per les classes pràctiques*).

Història del Dret. Repartiment dels temes en hores de lliçó magistral (Total: 28 hores)

Tema	01	02	03	04	H	Suma H
01	1.1-4. Història del Dret				1	1
02	2.1-3. Preromans i romanització				1	2
03	3.1. Roma Monarquia	3.1. Roma República	3.2. Roma Principat	3.3. Roma Dominat	4	6
04	4.1. Assentament	4.2. Creació dret			2	8
05	5.1-2. Tradició i <i>Res publica christiana</i>	5.3. Dret general-particulars			2	10
06	6.1. Renaixement	6.1. Bolonya: continguts	6.1. Bolonya: mètode	6.2. Recepció	4	14
07	7.1-2. Herència-Alfonso	7.3-5. Reacció-OA-Dret castellà			2	16
08	8.1-2. Herència-Jaume	8.3-4. Dret català i Dret comú Catalunya			2	18
09	9.1-3. Dret mercantil				1	19
10	10.1. Sobirania	10.1. Sobirania	10.2. Recopilacions	10.3. Decrets Nova Planta	5	24
11	11.1. Constitucions	11.1. Constitucions	11.2-3. Codificació i Apèndixs-compilacions		4	28

HISTÒRIA DEL DRET 2023-24

Història del Dret – Repartiment dels Temes i Comentaris de text en hores de lliçó magistral i de pràctiques										
Dimecres					Dimarts					
Data	GMM2 – 9-10 h.	GGM – 10-11 h.	GGM – 11-12 h.	GMM1 – 12-13 h.	Data	GMM3 – 12-13 h.	Data	GMT – 16-17 h.	GGT – 17-18 h.	GGT – 18-19 h.
07/02/2024	Mètode	Presentació	01.01-04	Mètode	06/02/2024	Mètode	06/02/2024	Mètode	Presentació	01.01-04
14/02/2024	(01) D. 1,2,1 [Gai]	02.01-03	03.01	(01) D. 1,2,1 [Gai]	13/02/2024	(01) D. 1,2,1 [Gai]	13/02/2024	(01) D. 1,2,1 [Gai]	02.01-03	03.01
21/02/2024	(02) Justí	03.01	03.02	(02) Justí	20/02/2024	(02) Justí	20/02/2024	(02) Justí	03.01	03.02
28/02/2024	(03-06) Romanització	03.03	04.01	(03-06) Romanització	27/02/2024	(03-06) Romanització	27/02/2024	(03-06) Romanització	03.03	04.01
06/03/2024	(07) Llei de Cites	04.02	05.01-02	(07) Llei de Cites	05/03/2024	(07) Llei de Cites	05/03/2024	(07) Llei de Cites	04.02	05.01-02
13/03/2024	(08) Breviari d'Alaric	05.03	06.01	(08) Breviari d'Alaric	12/03/2024	(08) Breviari d'Alaric	12/03/2024	(08) Breviari d'Alaric	05.03	06.01
20/03/2024	(09) Isidor	06.01-02	07.01-03	(09) Isidor	19/03/2024	(09) Isidor	19/03/2024	(09) Isidor	06.01	06.01
27/03/2024	Setmana Santa	Setmana Santa	Setmana Santa	Setmana Santa	26/03/2024	Setmana Santa	26/03/2024	Setmana Santa	Setmana Santa	Setmana Santa
03/04/2024	Avaluació continuada: comentari 1	07.04-05	08.01-02	Avaluació continuada: comentari 1	02/04/2024	Avaluació continuada: comentari 1	02/04/2024	Avaluació continuada: comentari 1	06.02	07.01-03
12/04/2024	Avaluació continuada: test 1	-----	-----	-----	12/04/2024	-----	12/04/2024	Avaluació continuada: test 1	-----	-----
17/04/2024	(10) Usatges	08.03-04	09.01-03	(10) Usatges	16/04/2024	(10) Usatges	16/04/2024	(10) Usatges	07.04-05	08.01-02
24/04/2024	(11) Bolonya	10.01-02	10.01-02	(11) Bolonya	23/04/2024	(11) Bolonya	23/04/2024	(11) Bolonya	08.03-04	09.01-03
01/05/2024	Festa del Treball	Festa del Treball	Festa del Treball	Festa del Treball	30/04/2024	(-) Partidas	30/04/2024	(-) Partidas	10.01-02	10.01-02
08/05/2024	(12) CL-1283	10.03	10.03	(12) CL-1283	07/05/2024	(12) CL-1283	07/05/2024	(12) CL-1283	10.03	10.03
15/05/2024	(13) Cap1409	11.01	11.01	(13) Cap1409	14/05/2024	(13) Cap1409	14/05/2024	(13) Cap1409	11.01	11.01
22/05/2024	Avaluació continuada: comentari 2	11.02-03	11.02-03	Avaluació continuada: comentari 2	21/05/2024	Avaluació continuada: comentari 2	21/05/2024	Avaluació continuada: comentari 2	11.02-03	11.02-03
27/05/2024	Avaluació continuada: test 2	Avaluació única: test-comentari	-----	-----	27/05/2024	-----	27/05/2024	Avaluació continuada: test 2	Avaluació única: test-comentari	-----

Sistema d'avaluació

1. L'assignatura s'avalua de forma continuada mitjançant quatre proves repartides al llarg del curs segons quatre blocs.

2. A efectes d'avaluació, els continguts s'organitzen en quatre blocs cadascun dels quals s'avalua amb una prova.

BLOCS	CONTINGUTS	PROVA
Bloc núm. 1	Iliçons magistrals núms. 1-6.	Test
Bloc núm. 2	comentaris de text núms. 02-09.	Comentari de text
Bloc núm. 3	Iliçons magistrals núm. 7-11.	Test

BLOCS	CONTINGUTS	PROVA
Bloc núm. 4	comentaris de text núms. 10-13.	Comentari de text

3. A més, es valorarà la participació activa en les classes presencials. Aquesta expressió significa que hom espera i valora positivament que l'alumnat realitzi la lectura dels textos i després intervingui "activament" en els debats.

4. Respecte les proves i avaluació, cal tenir presents els següents criteris:.

4.1. **Tests.** Cada test constarà de 25 qüestions (cadascuna amb 5 opcions com a resposta) i serà acumulatiu, és a dir, abastarà el conjunt de lliçons magistrals del programa explicades fins la data de la seva realització (naturalment, la distribució de les qüestions i la seva correspondència amb les lliçons no és uniforme sinó que depèn de la importància de cada lliçó) i que es puntua segons el següent criteri: per aprovar aquesta prova, cal assolir 12,5 punts tenint en compte que les respostes correctes = 1 punt; respostes errònies = - 0,25 punts; respostes dobles = -0,25 punts i respostes en blanc = 0 punts.

Lliçons magistrals	Apartats de la lliçó	Test-1	Test-2	Totals
01. Història del Dret	4	25	25	50
02. Drets preromans	3			
03. Dret romà	3			
04. Dret visigot	2			
05. AEM	3			
06. Recepció	2			
07. Castella	5	0		
08. Catalunya	4	0		
09. Dret mercantil	3	0		
10. Dret modern	3	0		
11. Dret contemporani	3	0		
Totals	35	25	25	50

4.2. **Comentaris de text.** Per tal d'incentivar la participació activa dels/les alumnes, el comentari de text s'escollirà d'entre els prèviament estudiats a classe. A títol orientatiu, en l'avaluació dels comentaris de text es tindrà en compte els criteris inserits en la següent escala graduada de mesura.

Avaluació: Comentaris de text – Escala graduada de mesura					
Aspecte	A (valor ítem=0)	B (valor ítem=0,5)	C (valor ítem=1)	D (valor ítem=1,5)	E (valor ítem=2)
1. Identificació del text: autor/obra	No identifica autor/obra o s'equivoca.	Identifica autor/obra però la descripció és poca-pobra o inclou errades.	Identifica autor/obra, la descripció és mínima però sense errades.	Identifica autor/obra i, a més d'identificar-los nominalment, en la descripció aporta dades importants o rellevants.	Identifica nominalment autor/obra i n'aporta una descripció completa i detallada.
2. Context històric del text	No identifica l'època a que pertany el text o s'equivoca.	Identifica l'època a que pertany el text però la descripció és poca-pobra o inclou errades.	Identifica l'època a que pertany el text, la descripció és mínima però sense errades.	Identifica l'època a que pertany el text i la descriu identificant algunes idees principals i/o es centra en detalls aïllats o no recull detalls significatius.	Identifica l'època a que pertany el text i la descriu de forma clara, completa i detallada.
3. Context jurídic del text	No identifica el dret de l'època a que pertany el text o s'equivoca.	Identifica el dret de l'època a que pertany el text però la descripció és poca-pobra o inclou errades.	Identifica el dret de l'època a que pertany el text, la descripció és mínima però sense errades.	Identifica el dret de l'època a que pertany el text i el descriu identificant algunes idees principals i/o es centra en detalls aïllats o no recull detalls significatius.	Identifica el dret de l'època a que pertany el text i el descriu de forma clara, completa i detallada.

Avaluació: Comentaris de text – Escala graduada de mesura					
Aspecte	A (valor ítem=0)	B (valor ítem=0,5)	C (valor ítem=1)	D (valor ítem=1,5)	E (valor ítem=2)
4. Anàlisi i síntesi del contingut del text	No sap analitzar/sintetitzar el text o s'equivoca.	Analitza el text però la síntesi és poca-pobra o inclou errades.	Analitza el text, la síntesi és mínima però sense errades.	Analitza i sintetitza el text identificant correctament algunes idees principals però es centra en detalls aïllats o no recull detalls significatius.	Analitza i sintetitza el text i descriu detalladament les idees principals i secundàries.
5. Valoració: importància o valor històric del text	No sap quina importància o valor té el text o s'equivoca.	Sap la importància o valor del text però la descripció és poca-pobra o inclou errades.	Sap la importància o valor del text, la descripció és mínima però sense errades.	Sap la importància o valor del text, la descriu sense detalls i presenta interpretació/generalització sense recolzament adequat.	Sap la importància o valor del text, la descriu detalladament i presenta interpretació/generalització recolzada en evidències.
Qualificació=suma(A1..E5)					

4.3. **Qualificació.** Per aprovar l'assignatura, cal assolir una puntuació de cinc o superior en la qualificació final de l'assignatura. Per l'obtenció d'aquesta qualificació final, es tindrà en compte el valor percentual que, d'acord a la següent taula, s'atribueix a cada prova en la qualificació.

Avaluació: Calendari de les proves						
Dates	Lliçons magistrals	Test amb sistema cumulatiu (Teoria)	Valor test	Comentari de text (Pràctica)	Valor comentari	Sumatori valor
<ul style="list-style-type: none"> GGM: 12/04/2024 (Divendres) (18-20:30 h.) (Aula: -1.04, -1.03, 0.36 FDET) ----- GGT: 12/04/2024 (Divendres) (18-20:30 h.) (Aula: -1.04, -1.03, 0.36 FDET) 	<ul style="list-style-type: none"> Lliçó 1 [4] [Història del Dret] Lliçó 2 [3] [Preromans] Lliçó 3 [3] [Dret romà] Lliçó 4 [2] [Dret visigot] Lliçó 5 [3] [AEM] Lliçó 6 [2] [Recepció] (1.1-6.2) 	<ul style="list-style-type: none"> Lliçó 1 [4] [Història del Dret] Lliçó 2 [3] [Preromans] Lliçó 3 [3] [Dret romà] Lliçó 4 [2] [Dret visigot] Lliçó 5 [3] [AEM] Lliçó 6 [2] [Recepció] Total [=17] 	20%	-----	-----	20%
<ul style="list-style-type: none"> GGM: 03/04/2024 (Dimecres) (12-13 h.) (GM1) (Aula: -1.04 FDET) ----- 03/04/2024 (Dimecres) (9-10 h.) (GM2) (Aula: -1.04 FDET) ----- 02/04/2024 (Dimarts) (12-13 h.) (GM3) (Aula: -1.04 FDET) ----- GGT: 02/04/2024 (Dimarts) (16:00-17:00 h.) (GMT) (Aula: -1.04 FDET) 	-----	-----	-----	<ul style="list-style-type: none"> Lliçó 1 – (01) D. 1,2,1 [Gai.] Lliçó 2 – (02) Justí Lliçó 2 – (03-06) Romanització Lliçó 3 – (07) Llei de Cites Lliçó 4 – (08) Breviari d'Alaric Total [=5] 	25%	45%

Avaluació: Calendari de les proves						
Dates	Lliçons magistrals	Test amb sistema acumulatiu (Teoria)	Valor test	Comentari de text (Pràctica)	Valor comentari	Sumatori valor
<ul style="list-style-type: none"> GGM: 22/05/2024 (Dimecres) (12-13 h.) (GM1) (Aula: -1.04 FDET) ----- 22/05/2024 (Dimecres) (9-10 h.) (GM2) (Aula: -1.04 FDET) ----- 21/05/2024 (Dimarts) (12-13 h.) (GM3) (Aula: -1.04 FDET) ----- GGT: 21/05/2024 (Dimarts) (16-17 h.) (GMT) (Aula: -1.04 FDET) 	-----	-----	-----	<ul style="list-style-type: none"> Lliçó 4 – (09) Isidor Lliçó 5 – (10) Usatges Lliçó 6 – (11) Bolonya Lliçó 7 – (12) Partidas Lliçó 8 – (13) CL-1283 Lliçó 8 – (14) Cap1409 Total [=6] 	25%	70%
<ul style="list-style-type: none"> GGM: 27/05/2024 (Dilluns) (15-17:30 h.) (Aula: -1.04, -1.03, -1.02 FDET) ----- GGT: 27/05/2024 (Dilluns) (15-17:30 h.) (Aula: -1.04, -1.03, -1.02 FDET) 	<ul style="list-style-type: none"> Lliçó 7 [5] [Castella] Lliçó 8 [4] [Catalunya] Lliçó 9 [3] [Dret mercantil] Lliçó 10 [3] [Moderna] Lliçó 11 [3] Contemporània] (7.1-11.3) 	<ul style="list-style-type: none"> Lliçó 1 [4] [Història del Dret] Lliçó 2 [3] [Preromans] Lliçó 3 [3] [Dret romà] Lliçó 4 [2] [Dret visigot] Lliçó 5 [3] [AEM] Lliçó 6 [2] [Recepció] Lliçó 7 [5] [Castella] Lliçó 8 [4] [Catalunya] Lliçó 9 [3] [Dret mercantil] Lliçó 10 [3] [Moderna] Lliçó 11 [3] Contemporània] Total [=35] 	20%	-----	-----	90%
-----	<ul style="list-style-type: none"> PARTICIPACIÓ ACTIVA EN LES CLASSES PRESENCIALS 	-----	10%	-----	-----	100%
-----	-----	TEORIA	50%	PRÀCTICA	50%	100%

4.4. **Proves obligatòries.** La realització de totes les proves és prescriptiva: si es deixa de realitzar alguna prova, el tant per cent de la nota corresponent serà zero.

5. **Recuperació.** No hi ha recuperació de cap prova.

6. **No presentats.** En la qualificació final de l'assignatura, es qualificarà com a NO PRESENTAT només aquell alumnat que, durant el curs, no hagi realitzat cap activitat i no s'hagi presentat a cap prova.

7. **Plagi.** L'article 9 de la Normativa d'Avaluació estableix que l'estudiant no pot utilitzar durant la realització de les activitats d'avaluació mitjans no permesos o mecanismes fraudulents. L'estudiant que utilitzi qualsevol mitjà fraudulent relacionat amb la prova i/o porti aparells electrònics no permesos, quedarà subjecte a les conseqüències previstes en aquesta normativa o en qualsevol normativa de règim intern de la UdL. L'article 43 de la Normativa de convivència de la UdL descriu les sancions aplicables, que inclouen, entre d'altres i depenent de la gravetat de la falta, la pèrdua del dret a ser avaluat de l'assignatura, la pèrdua de la matrícula d'un semestre o un curs o l'expulsió fins a tres anys.

8. **Avaluació única (o alternativa).** En aplicació de l'article 20 de la "Normativa reguladora de l'Avaluació i de la Qualificació de l'Estudiant a la Universitat de Lleida" (Aprovada pel Consell de Govern extraordinari de 2 de juny de 2009), l'alumnat que compleixi els requisits exigits i es vulgui acollir al sistema d'avaluació única haurà de presentar en el període, horari i lloc indicats (**fins el 20 de març**, en horari de tutoria i en el despatx 2.23 de la Facultat de Dret, Economia i Turisme) una sol·licitud personal i intransferible acompanyada de la corresponent acreditació documental de la seva impossibilitat de poder complir els requisits establerts en l'avaluació continuada. En els següents enllaços, hi ha disponible la descàrrega del model de "Sol·licitud de Canvi de Sistema d'Avaluació" en dos formats: (1) Microsoft Word <[HistoriadelDret-SollicitudCanviSistemaAvaluacio.doc](#)> (2) OpenOffice Writer <[HistoriadelDret-SollicitudCanviSistemaAvaluacio.odt](#)>. Cal omplir i presentar la sol·licitud segons les indicacions que hi consten. Aquesta sol·licitud serà única i vinculant, és a dir, després d'aquesta data no s'admetran canvis de sistema d'avaluació. Aquest sistema d'avaluació única constarà d'un examen final compost per dues parts:

8.1. un test de 25 qüestions (cadascuna amb 5 opcions com a resposta) que abasta el conjunt de les lliçons del programa de l'assignatura (lliçons 1-11) (naturalment, la distribució de les qüestions i la seva correspondència amb les lliçons no és uniforme sinó que depèn de la importància de cada lliçó) i que es puntua segons el següent criteri: per aprovar aquesta part, cal assolir 12,5 punts tenint en compte que les respostes correctes = 1 punt; respostes errònies = -0,25 punts; respostes dobles = -0,25 punts i respostes en blanc = 0 punts.

8.2. un comentari de text que s'escull d'entre els prèviament estudiats a classe i que es valorarà segons els criteris que consten en el quadre aplicat en el sistema d'avaluació continuada titulat: "Avaluació: Comentaris de text - Escala graduada de mesura."

8.3. Per aprovar l'assignatura, cal aprovar les dues parts de l'examen.

Bibliografia i recursos d'informació

1. MATERIALS PER LES CLASSES PRÀCTIQUES.

1. En la següent taula, es facilita als/les alumnes una relació bibliogràfica indicant els textos que es comentaran en les classes pràctiques. Aquesta informació també serà accessible a través de la pàgina web del professor en un document ubicat en l'apartat *Calendari de comentaris de text* de la següent adreça electrònica: <http://web.udl.es/usuarios/q7806898/Calendari_comentarios_fp.htm>. La forma concreta d'assolir aquests materials és una qüestió de llibertat i responsabilitat de l'alumne: cadascú pot optar per la forma que li sigui més àgil i convenient. En aquest mateix sentit, es poden trobar solucions col·lectives.

Història del Dret. Comentaris de text: repartiment per lliçons magistrals i dates		
Dates=Grups	Lliçó magistral	Comentaris de text
13/02/2024=GMT 14/02/2024=GM1 14/02/2024=GM2 13/02/2024=GM3	1. [Història del Dret]	(01) D. 1,2,1 [Gai. XII Tab.]: (la funció de la Història del Dret) [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàg. 7 (cita inicial).]
20/02/2024=GMT 21/02/2024=GM1 21/02/2024=GM2 20/02/2024=GM3	2.1. [Drets preromans]	(02) Just. 44,4,1-14: Gàgoris-Habis (les lleis dels turdetans) [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 11-12 (text n. 1a).]
27/02/2024=GMT 28/02/2024=GM1 28/02/2024=GM2 27/02/2024=GM3	2.3. [Romanització]	(03) Plin. Historia Naturalis, 3,3[4],30: ius latii (concessió als hispans) [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàg. 17 (text n. 3a).]
		(04) Lex Irnitana, cap. 21: adquisició de la ciutadania romana [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 17-18 (text n. 3b).]
		(05) Institutiones Gai (Gl. 1,96): ius latii [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàg. 18 (text n. 3c).]
		(06) Constitutio Antoniniana de civitate [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàg. 18 (text n. 3d).]

Història del Dret. Comentaris de text: repartiment per lliçons magistrals i dates		
Dates=Grups	Lliçó magistral	Comentaris de text
05/03/2024=GMT 06/03/2024=GM1 06/03/2024=GM2 05/03/2024=GM3	3.3. [Dret romà: Dominat]	(07) CTh. 1,4,3 [Theo. et Valent. 426] [= BA. CTh. 1,4,1]: Llei de Cites [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 40-42 (text n. 15b).]
12/03/2024=GMT 13/03/2024=GM1 13/03/2024=GM2 12/03/2024=GM3	4.2. [Dret visigot]	(08) Breviari Alariciani: praescriptio, auctorias, subscriptio: la connexió visigòtica amb la tradició jurídica romana [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 55-56 (text n. 19a).]
19/04/2024=GMT 20/04/2024=GM1 20/04/2024=GM2 19/04/2024=GM3	4.2. [Dret visigot]	(09) Isidori Hispalensis: Sententiae, 3,47,1; 3,48,5; 3,48,7; 3,48,10-11: la legitimació eclesiàstica del poder del rei visigot [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 58-59 (text n. 20c-d).]
16/04/2024=GMT 17/04/2024=GM1 17/04/2024=GM2 16/04/2024=GM3	5.3. [Drets particulars: dret feudal]	(10) Usatges de Barcelona, 3; 69; 81: el naixement del dret feudal català [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 70-71 (text n. 24c-d) i pàg. 145 (text n. 40a i c).]
23/04/2024=GMT 24/04/2024=GM1 24/04/2024=GM2 23/04/2024=GM3	6.1. [Bolonya: renaixement jurídic]	(11) Odofred D. 1,1,6; Odofred C. Const. Omnem; Radulfus Niger, Moralia Regum, 19; Radulfus Niger, Moralia Regum, 10,16; Azzo D. 1,2,2,38; Odofred C. 1,2,Auth. Qui res; Odofred C. 2,21(22),9: el naixement de l'Escola de Bolonya (Irneri versus Pepo) [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 98-100 (text n. 28d-j).]
30/04/2024=GMT --/--/----- --/--/----- 30/04/2024=GM3	7.2. [Castella: Alfonso X]	(12) Las Partidas: pròleg: la principal font del dret castellà [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 124-127 (text n. 35a).]
07/05/2024=GMT 08/05/2024=GM1 08/05/2024=GM2 07/05/2024=GM3	8.2-3. [Catalunya: Jaume I-Pere II]	(13) Costums de Lleida; Costums de Tàrraga; 3 CYADC II 2,3,1 [Jaume I. Pragmàtica. 1243]; 3 CYADC III 1,8,1 [Jaume I. Constitució. 1251]; 3 CYADC I 1,15,1 [Pere II. Corts de Barcelona. 1283]: la interferència política en la Recepció del Dret comú a Catalunya solucionada pel naixement del pactisme [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàgs. 145-148 (text n. 40d-h).]
14/05/2024=GMT 15/05/2024=GM1 15/05/2024=GM2 14/05/2024=GM3	8.4. [Catalunya: Dret comú]	(14) 3 CYADC I 1,38,2 [Martí I. Corts de Barcelona. 1409]: la Recepció oficial del Dret comú a Catalunya [=IGLESIA, Aquilino: <i>La creación del Derecho. Antología de textos</i> (Madrid: Marcial Pons, 1996), pàg. 156 (text n. 40t).]

2. Per la realització dels comentaris de text i com ja s'ha dit, s'ofereixen alguns consells que es trobaran en la pàgina web del professor en la següent adreça electrònica: <http://web.udl.es/usuarios/q7806898/Indicacions_clases_practiques-fp.htm>.

3. En l'apartat 9.3. *Bibliografia complementària* que hi ha a la fi d'aquest capítol, s'inclou una sèrie de referències bibliogràfiques adreçades a actuar com a material auxiliar o de consulta per la realització dels comentaris de text.

2. BIBLIOGRAFIA BÀSICA.

Tot seguit, es recullen exclusivament aquells manuals que, independentment dels seus mèrits i defectes concrets, ofereixen un panorama científic adequat de l'estat actual dels nostres coneixements en el camp de la història del dret. Es prescindeix d'aquells manuals que, fins i tot havent marcat una època en el seu moment, han quedat superats, sigui per la data de la seva publicació, o bé per haver-se'n publicat noves edicions. També es prescindeix igualment d'aquells manuals que no ofereixen una exposició completa del procés de creació del dret a la península. Fem una excepció amb l'obra de Galo Sánchez, que, si bé no és un manual d'història del dret, ofereix en canvi una precisa i concisa informació sobre les principals fonts de coneixement del dret peninsular, encara que –cal tenir-ho present– ha envellit en determinades qüestions. Qualsevol d'aquests manuals –i no ha de prescindir-se de l'advertència realitzada respecte l'obra de Galo Sánchez– ofereix una visió científica actualitzada de la matèria que serà objecte d'avaluació. Com s'ha dit, l'avaluació es realitzarà sobre les lliçons del programa; en línies generals tots els temes tractats en les diferents lliçons troben reflex en la majoria dels manuals mencionats, encara que sota epígrafs diferents; és possible que algun apartat no hi sigui. Si per la valoració de les respostes es tindrà en compte el manual, o manuals estudiats, la utilització d'un o altre no eximirà de la necessitat de conèixer les lliçons mencionades.

Manuels d'Història del Dret

ESCUADERO, José Antonio, *Curso de Historia del Derecho. Fuentes e instituciones político-administrativas*; Madrid, 2003 (3 ed.), pp. XIII+985.

ESCUADERO, José Antonio, *Curs d'Història del Dret. Fonts i institucions politicoadministratives*; San Vicente del Raspeig, 2008, pp. 898.

[FONT I RIUS, Josep Maria], *Apuntes de Historia del Derecho Español. Parte general. La evolución general del Derecho Español*; Universitat de Barcelona, Barcelona, 1969, pp. 367.

GACTO FERNÁNDEZ, Enrique, ALEJANDRE GARCÍA, Juan Antonio et GARCÍA MARÍN, José María, *El derecho histórico de los pueblos de España (Temas para un curso de Historia del Derecho)*; Universidad Complutense, Madrid, 1982, pp. 764.

GARCÍA-GALLO, Alfonso, *Manual de Historia del Derecho Español. I. El origen y la evolución del Derecho. II. Metodología histórico-jurídica. Antología de fuentes del derecho español*; Madrid, 1984 (9 ed.), pp. LIX+998 i LXXXIX+1298.

IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino, *La creación del Derecho. Una historia del Derecho español. Lecciones*; I-II, Editorial Gráficas Signo, Barcelona, 1987-1988, pp. 549 i 799.

IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino, *La creación del Derecho. Una historia de la formación del derecho estatal español. Manual*; I-II, Editorial Gráficas Signo, Barcelona, 1992, pp. 447 i 507 (hi ha traducció catalana).

LALINDE ABADÍA, Jesús, *Iniciación histórica al Derecho Español. Selección de textos históricos por Sixto Sánchez-Lauro*; PPU, Barcelona, 1989 (4 ed.), pp. 670.

MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs de et MALUQUER DE MOTES I BERNET, Carlos J., *Història del Dret espanyol*; Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona, 1997, pp.271.

PÉREZ-PRENDES Y MUÑOZ DE ARRACÓ, José Manuel, *Cursode Historia del Derecho Español. I. Parte general*; Universidad Complutense, Madrid, 1986 (2 ed.), pp. 950.

TOMÁS Y VALIENTE, Francisco, *Manual de Historia del Derecho Español*; Editorial Tecnos, Madrid, 1981 (3 ed.), pp. 630.

Manuels d'Heurística

SÁNCHEZ, Galo, *Curso de Historia del Derecho Español. Introducción y fuentes*; Universidad de Valladolid, Valladolid, 1972 (10 ed.), pp. 198.

3. BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA.

Només s'inclou aquella bibliografia adreçada a actuar com a material auxiliar o de consulta per realitzar els comentaris de text; però, cal fer dos advertiments:

1. cal emprar amb molta cautela les obres citades en l'epígraf III (*Comentaris de textos històrics*) ja que, si bé els seus consells sobre la forma d'abordar els textos poden ésser útils i encertats, cal no oblidar que l'especificitat jurídica de les nostres fonts té una importància cabdal en l'assignatura i, per tant, cal tenir en compte els consells que hem esmentat més amunt on resta contemplada aquesta dimensió.
2. la bibliografia inclosa en els epígrafs V (*Històries d'Espanya*) i VI (*Històries de Catalunya*) no és exhaustiva ni tampoc recull les monografies existents sobre els diferents aspectes de l'assignatura sinó que resta circumscrita a l'aspecte pedagògic d'oferir una mínima orientació sobre quines obres, de reconegut prestigi i fàcil accés, han abordat de forma completa i general la història de l'Estat espanyol (en cada subapartat de l'epígraf V s'han desglossat els corresponents volums perquè sigui més àgil la seva identificació i consulta) i que, naturalment, poden ésser útils per delimitar el context històric (economia, societat, política i cultura) dels textos a comentar i, per tant, no ha d'estranyar que el dret no hi tingui un paper destacat; però, evidentment, aquesta necessitat resta perfectament coberta pels manuels d'Història del Dret de la bibliografia bàsica.

I. Atles històrics.

KINDER, Hermann et HILGEMANN, Werner, *Atlas histórico mundial. I. De los orígenes a la Revolución Francesa*; Ediciones Istmo, Madrid, 1986 (13 ed.), pp. 311.

KINDER, Hermann et HILGEMANN, Werner, *Atlas histórico mundial. II. De la Revolución Francesa a nuestros días*; Ediciones Istmo, Madrid, 1978 (7 ed.), pp. 358.

MESTRE I CAMPI, Jesús et HURTADO, Víctor (dir.), *Atlas d'Història de Catalunya*; Edicions 62, Barcelona, 1995, pp. XV+320.

ROIG OBIOL, Juan, *Atlas de Historia Universal y de España. I. Edades antigua y media*; Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1985 (3 ed.), pp. 98.

ROIG OBIOL, Juan, *Atlas de Historia Universal y de España. I. Edades moderna y contemporánea*; Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1980, pp. 213.

VICENS VIVES, Jaime, *Atlas de Historia Universal*; Editorial Teide, Barcelona, 1986 (20 ed.), pp. 40+77 làms.

II. Cronologia.

ARTOLA, Miguel (dir.), *Enciclopedia de Historia de España. VI. Cronología. Mapas. Estadísticas*; Alianza editorial, Madrid, 1993, pp. 1241.

CAPPELLI, A., *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo. Dal principio del l'era cristiana ai nostri giorni. Tavole cronologico-sincrone e quadri sinottici per verificare le date storiche*; Editore Ulrico Hoepli, Milano, 1988 (6 ed.), pp. XV+606.

III. Comentaris de textos històrics.

ARTOLA, Miguel, *Textos fundamentales para la Historia*; Alianza editorial, Madrid, 1992 (10 ed.), pp. 638.

GARCÍA DE CORTÁZAR, José Ángel, *Nueva Historia de España en sus textos. Edad Media*; Pico Sacro, Santiago de Compostela, 1975, pp. 795.

GIRALT RAVENTÓS, E., ORTEGA CANADELL, Rosa et ROIG OBIOL, Juan, *Textos, mapas y cronología. Historia Moderna y Contemporánea*; Editorial Teide, Barcelona, 1979 (2 ed.), pp. VIII+528.

LARA PEINADO, Federico et RABANAL ALONSO, Manuel Abilio, *Comentario de textos históricos. Método y recopilación*; Cátedra, Madrid, 1997, pp. 341.

LÓPEZ CORDÓN, María Victoria et MARTÍNEZ CARRERAS, José Urbano, *Análisis y comentario de textos históricos. Edad Moderna y Contemporánea*; Alhambra, Madrid, 1978, pp. X+238.

MITRE FERNÁNDEZ, Emilio et LOZANO, A., *Análisis y comentario de textos históricos. Edad Antigua y Media*; Alhambra, Madrid, 1979, pp. X+408.

SALRACH, Josep Maria, *Entre Roma i el Renaixement: història i textos de l'Occident medieval*; Eumo, Vic, 2002, pp. 320.

UBIETO ARTETA, Agustín, *Cómo se comenta un texto histórico*; Anubar ediciones, Zaragoza, 1978 (2 ed.), pp. 312.

IV. Diccionaris i enciclopèdies històrics.

ARTOLA, Miguel (dir.), *Enciclopedia de Historia de España*; Alianza editorial, Madrid, 1988-1993, 7 vols.

BLEIBERG, Germán (dir.), *Diccionario de Historia de España*; Alianza editorial, Madrid, 1981 (2 ed.), 3 vols.

BOYD, Katharine (dir.), *Diccionari d'Història Universal Chambers. Direcció de la versió catalana d'Emili López i Tossas i Jesús Mestre i Camp*; Edicions 62, Barcelona, 1995, pp. 1160.

COOK, Chris, *Diccionario de términos históricos. Traducción y adaptación de Fernando Santos Fontenla*; Alianza editorial, Madrid, 1993, pp. 523.

LANGER, William L. (dir.), *Enciclopedia de Historia Universal. Versión española de Javier Faci Lacasta*; Alianza editorial, Madrid, 1980, 2 vols.

MESTRE I CAMPI, Jesús (dir.), *Diccionari d'Història de Catalunya*; Edicions 62, Barcelona, 1992, pp. XXVIII+1147.

V. Històries d'Espanya.

V.1. Generals.

ARTOLA, Miguel (dir.), *Historia de España. Alfaguara*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1973, 7 vols. (= ARTOLA).

MENÉNDEZ-PIDAL, Ramón (dir.), *Historia de España*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1960, 49 vols. (= MENÉNDEZ).

TUÑÓN DE LARA, Manuel (dir.), *Historia de España*; Editorial Labor, Barcelona, 1980, 10 vols. (= TUÑÓN).

VICENS VIVES, Jaime (dir.), *Historia social y económica de España y América*; Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1979, 5 vols.

VILAR, Pierre, *Historia de España*; Editorial Crítica, Barcelona, 1989 (27 ed.), pp. 180 (hi ha traducció catalana).

V.2. Època Antiga.

ALMAGRO, Martín et GARCÍA Y BELLIDO, Antonio, *España protohistórica. 2. La España de las invasiones célticas y el mundo de las colonizaciones*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1975 (3 ed.), pp. 719 (= vol. I,2 de MENÉNDEZ).

BOSCH GIMPERA, Pedro et alii, *España romana (218 a. de J.C.-414 de J.C.)*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1962 (3 ed.), pp. XL+866 (= vol. II de MENÉNDEZ).

CABO, Ángel et VIGIL, Marcelo, *Condicionamientos geográficos. Edad antigua*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1980 (6 ed.), pp. 470 (= vol. Id'ARTOLA).

GARCÍA MORENO, Luis A., *Historia de España visigoda*; Cátedra, Madrid, 1989, pp. 390.

HERNÁNDEZ-PACHECO, Eduardo et alii, *España prehistórica*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1975 (4 ed.), pp. CIII+896 (= vol. I.1 de MENÉNDEZ).

KING, P.D., *Derecho y sociedad en el reino visigodo*; Alianza editorial, Madrid, 1981, pp. 308.

MALUQUER DE MOTES, Juan et alii, *España primitiva. 3. La Historia prerromana*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1989 (5 ed.), pp. 849 (= vol. I.3 de MENÉNDEZ).

ORLANDIS, José, *Historia de España: la España visigótica*; Editorial Gredos, Madrid, 1977, pp. 331.

SAYASA BENGOCHEA, Juan José et GARCÍA MORENO, Luis A., *Romanismo y germanismo. El despertar de los pueblos hispánicos (siglos IV-X)*; Editorial Labor, Barcelona, 1987, pp. 552 (= vol. II de TUÑÓN).

THOMPSON, E. A., *Los godos en España*; Alianza editorial, Madrid, 1971, pp. 447.

TORRES LÓPEZ, Manuel, *España visigoda (414-711 de J.C.)*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1963 (2 ed.), pp. LV+881 (= vol. III de MENÉNDEZ).

TUÑÓN DE LARA, Manuel, TARRADELL, Miquel et MANGAS, Julio, *Introducción. Primeras culturas e Hispania romana*; Editorial Labor, Barcelona, 1980 (2 ed.), pp. 479 (= vol. I de TUÑÓN).

V.3. Època Medieval.

DUFOURCQ, Charles-E. et GAUTIER-DALCHÉ, Jean, *Historia económica y social de la España cristiana en la Edad Media*; Ediciones El Albir, Barcelona, 1983, pp. 456.

GARCÍA DE CORTÁZAR, José Ángel, *La época medieval*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1988, pp. 426 (= vol. II d'ARTOLA).

MACKAY, Angus, *La España de la Edad Media. Desde la frontera hasta el Imperio (1000-1500)*; Ediciones Cátedra, Madrid, 1980, pp. 250.

MARTÍN, José Luis, *La Península en la Edad Media*; Editorial Teide, Barcelona, 1980 (2 ed.), pp. 967.

PÉREZ DE URBEL, Justo et ARCO Y GARAY, Ricardo del, *España cristiana: comienzo de la reconquista (711-1038)*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1964 (2 ed.), pp. XLVII+603 (= vol. VI de MENÉNDEZ).

RIUY RIU, Manuel et alii, *España cristiana de los siglos VIII al XI. 2. Los núcleos pirenaicos (718-1035): Navarra, Aragón, Cataluña*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1980, pp. 908 (= vol. VII,2 de MENÉNDEZ).

SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio, *España cristiana de los siglos VIII al XI. 1. El reino astur-leonés. Sociedad, economía, gobierno, cultura y vida (722 a 1037)*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1980, pp. XXXIX+852 (= vol. VII,1 de MENÉNDEZ).

SAYASA BENGOCHEA, Juan José et GARCÍA MORENO, Luis A., *Romanismo y germanismo. El despertar de los pueblos hispánicos (siglos IV-X)*; Editorial Labor, Barcelona, 1987, pp. 552 (= vol. II de TUÑÓN).

SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis et REGLÁ CAMPISTOL, Juan, *España cristiana. Crisis de la Reconquista. Luchas civiles: Pedro I, Enrique II, ...*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1966, pp. CCIII+658 (= vol. XIV de MENÉNDEZ).

SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis, CANELLAS LÓPEZ, Ángel et VICENS VIVES, Jaime, *Los Trastámaras de Castilla y Aragón en el siglo XV: Juan II y Enrique IV de Castilla, ...*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1964, pp. CLXIV+861 (= vol. XV de MENÉNDEZ).

VALDEÓN, Julio, SALRACH, Josep Maria et ZABALO, Javier, *Feudalismo y consolidación de los pueblos hispánicos (siglos XI-XV)*; Editorial Labor, Barcelona, 1980 (2 ed.), pp. 475 (= vol. IV de TUÑÓN).

V.4. Època Moderna.

ANES ÁLVAREZ, Gonzalo, *El Antiguo Régimen: los Borbones*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1979 (4 ed.), pp. 513 (= vol. IV d'ARTOLA).

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio, *El Antiguo Régimen: los Reyes Católicos y los Austrias*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1986 (5 ed.), pp. 492 (= vol. III d'ARTOLA).

ELLIOTT, John H., *La España imperial, 1469-1716*; Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1982 (7 ed.), pp. 454.

FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Manuel, *La España del Emperador Carlos V (1500-1558) (1517-1556)*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1990 (5 ed.), pp. LXXII+999 (= vol. XVIII de MENÉNDEZ).

FERNÁNDEZ DE PINEDO, Emiliano, GIL NOVALES, Alberto et DEROZIER, Albert, *Centralismo, Ilustración y agonía del Antiguo*

Régimen (1715-1833); Editorial Labor, Barcelona, 1981 (2 ed.), pp. 488 (= vol. VII de TUÑÓN).

FERNÁNDEZ Y FERNÁNDEZ DE RETANA, Luis, *España en tiempos de Felipe II (1556-1598). El hombre y la política*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1992 (6 ed.), pp. XLIV+819 (= vol. XIX,1 de MENÉNDEZ).

FERNÁNDEZ Y FERNÁNDEZ DE RETANA, Luis, *España en tiempos de Felipe II (1556-1598). La política interior y los problemas internacionales*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1993 (6 ed.), pp. 907 (= vol. XIX,2 de MENÉNDEZ).

LEFLEM, Jean Paul, PÉREZ, J., PELORSON, J.M., LÓPEZ PIÑERO, J.M. et FAYARD, J., *La frustración de un Imperio (1476-1714)*; Editorial Labor, Barcelona, 1987, pp. 508 (= vol. V de TUÑÓN).

PÉREZ BUSTAMANTE, Ciriaco, *La España de Felipe III*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1979, pp. LXXXVI+574 (= vol. XXIV de MENÉNDEZ).

SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis et CARRIAZO ARROQUIA, Juan de Mata, *La España de los Reyes Católicos (1474-1516)*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1989-1990 (4 ed.), pp. CXVI+929 i 804 (= vol. XVII.1-2 de MENÉNDEZ).

V.5. Època Contemporània.

ARTOLA, Miguel, *La burguesía revolucionaria (1808-1874)*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1990 (7 ed.), pp. 433 (= vol. V d'ARTOLA).

ARTOLA GALLEGRO, Miguel, *La España de Fernando VII*; Editorial Espasa-Calpe, Madrid, 1989 (4 ed.), pp. XXXVI+999 (= vol. XXXII de MENÉNDEZ).

BIESCAS, José Antonio et TUÑÓN DE LARA, Manuel, *España bajo la dictadura franquista (1939-1975)*; Editorial Labor, Barcelona, 1982 (2 ed.), pp. 605 (= vol. X de TUÑÓN).

CARR, Raymond, *España (1808-1975)*; Ariel, Barcelona, 1988 (4 ed.), pp. 826.

MALERBE, Pierre, MAINER, J.C., TUÑÓN DE LARA, Manuel et GARCÍA-NIETO, M.C., *La crisis del estado: dictadura, república, guerra (1923-1939)*; Editorial Labor, Barcelona, 1981, pp. 712 (= vol. IX de TUÑÓN).

MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel, *La burguesía conservadora (1874-1931)*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1981 (7 ed.), pp. 613 (= vol. VI d'ARTOLA).

TAMAMES, Ramón, *La República. La era de Franco (1931-1970)*; Alianza editorial-Alfaguara, Madrid, 1981 (9 ed.), pp. 623 (= vol. VII d'ARTOLA).

TORTELLA CASARES, Gabriel, MARTÍ, Casimir, JOVER ZAMORA, José María, GARCÍA DELGADO, J.L. et RUIZ, D., *Revolución burguesa, oligarquía y constitucionalismo (1834-1923)*; Editorial Labor, Barcelona, 1985 (2 ed.), pp. 574 (= vol. VIII de TUÑÓN).

VI. Històries de Catalunya.

ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim et GIFRÉ RIBAS, Pere, *Història de la Catalunya moderna*; EdiUoc-Pòrtic, Barcelona, 1999, pp. 206.

ARDIT, Manuel, BALCELLS, Albert et SALES, Núria, *Història dels Països Catalans. Coordinada per Albert Balcells. III. De 1714 a 1975*; Edhasa, Barcelona, 1980 (2 ed.), pp. VIII+855.

AVENTÍN, Mercè et SALRACH, Josep Maria, *Història medieval de Catalunya*; EdiUoc-Pòrtic, Barcelona, 1997, pp. 187.

BATLLE, Carme, *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. III. L'expansió baix medieval (segles XIII-XV)*; Edicions 62, Barcelona, 1988, pp. 498.

BISSON, Thomas N., *Història de la Corona d'Aragó a l'Edat Mitjana. Traducció catalana de Mariona Vilalta*; Editorial Crítica, Barcelona, 1988, pp. 257.

FONTANA, Josep, *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. V. La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)*; Edicions 62, Barcelona, 1988, pp. 506.

MALQUER DE MOTES, Joan et RAURET, Anna M., *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. I. Prehistòria i Edat antiga (fins al segle III)*; Edicions 62, Barcelona, 1987, pp. 494.

NADAL I FARRERAS, Joaquim et WOLFF, Philippe, *Història de Catalunya*; Editorial Oikos-tau, Barcelona, 1983, pp. 582.

RIQUER, Borja de et CULLA, Joan B., *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. VII. El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)*; Edicions 62, Barcelona, 1989, pp. 477.

SALES, Núria, *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. IV. Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)*; Edicions 62, Barcelona, 1989, pp. 514.

SALRACH, Josep Maria (dir.), *Història de Catalunya*; Editorial Salvat, Barcelona, 1978-1980, 6 vols.

SALRACH, Josep Maria et DURAN, Eulàlia, *Història dels Països Catalans. Coordinada per Albert Balcells. I-II. Dels orígens a 1714*; Edhasa, Barcelona, 1982 (2 ed.), pp. IX+VII+1264.

SALRACH, Josep Maria, *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. II. El procés de feudalització (segles III-XII)*; Edicions 62, Barcelona, 1987, pp. 485.

TERMES, Josep, *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar. VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*; Edicions 62, Barcelona, 1987, pp. 455.